

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) แบบศึกษา
สองกลุ่มวัดครั้งเดียว (control group post test only design) มีวัตถุประสงค์เพื่อ
เปรียบเทียบคะแนนความผูกพันของมารดาและทารกหลังคลอดระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ หญิงครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์ คลอด และหลังคลอดที่
โรงพยาบาลแม่และเด็ก ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 โดยกำหนดคุณสมบัติดังนี้

มารดา

1. หญิงครรภ์แรกอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ เมื่อเริ่มศึกษาและมาฝากครรภ์ต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ครั้ง
2. คลอดครบกำหนดและคลอดปกติทางช่องคลอด
3. มีสถานภาพสมรสและทั้งสามีภรรยาอาศัยอยู่บ้านเดียวกัน
4. ไม่มีโรคแทรกซ้อนในระหว่างตั้งครรภ์ และคลอด
5. ไม่มีความผิดปกติของการสื่อสารและอ่านหนังสือออก
6. มีสติสัมปชัญญะดี ไม่มีประวัติโรคจิตประสาท
7. ยอมรับการตั้งครรภ์

ทารก

1. เป็นทารกแรกคลอดสุขภาพแข็งแรง
2. ไม่มีความพิการแต่กำเนิด

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือหญิงครรภ์แรกอายุครรภ์ 32 สัปดาห์ มาฝากครรภ์และ
คลอดระหว่าง 1 ตุลาคม พ.ศ. 2536 ถึง 31 มกราคม 2537 ซึ่งเลือกตามคุณสมบัติข้างต้น
โดยเลือกหญิงตั้งครรภ์ที่มารับการตรวจครรภ์ที่แผนกฝากครรภ์ในแต่ละวันจบบาง หญิงตั้งครรภ์
คนแรกอยู่ในกลุ่มทดลอง ดังนั้นตัวอย่างต่อไปจึงอยู่ในกลุ่มควบคุมสลับกันเช่นนี้ตลอดไปจนครบ

จำนวน 72 คน ได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีจำนวนกลุ่มละ 36 คน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการสูญหายหรือลดน้อยของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างเพิ่มโดยวิธีเดียวกันอีกร้อยละ 20 ของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ เมื่อสิ้นสุดโครงการมีกลุ่มตัวอย่างเหลือเป็นกลุ่มทดลองและควบคุมกลุ่มละ 36 คน ตามที่กำหนดไว้

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แบบบันทึกข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับมารดา ได้แก่ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ชนิดของครอบครัว ภูมิฐานะของครอบครัว

2. โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงตามโปรแกรมของ คาร์เตอร์-เจสซอป (Carter-Jessop, 1981) และชัยรัตน์ (Chairat, 1990) ให้หญิงตั้งครรภ์ปฏิบัติด้วยตนเองทุกวัน ตั้งแต่อายุครรภ์ 32 สัปดาห์จนกระทั่งคลอดมีดังนี้

2.1 กิจกรรมที่ปฏิบัติในเวลาหลังอาหารเย็นประมาณ 1 ชั่วโมง ตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1.1 ให้มารดาใช้ปลายนิ้วสัมผัสผ่านส่วนต่าง ๆ ของทารกผ่านทางหน้าท้องพร้อมทั้งให้มารดาจินตนาการเกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ของทารกไปด้วย ปฏิบัติ 1 รอบ

2.1.2 ให้มารดาใช้ฝ่ามือสัมผัสหน้าท้องเป็นวงกลม ตั้งแต่ศีรษะทารกไปจนถึงปลายเท้าผ่านหน้าท้องด้านตรงข้ามทารกเวียนไปจนถึงศีรษะทารกถือเป็น 1 รอบ ปฏิบัติวันละ 20 รอบ (ประมาณ 5 นาที)

2.1.3 ให้มารดาเรียกทารก ลูก...ลูกจ๋า และพูดคุย ทักทายทารกในครรภ์ จากนั้นอ่านบทสนทนาที่จัดให้ (ภาคผนวก) โดยอ่านออกเสียง ให้ทารกในครรภ์ฟัง (ประมาณ 5 นาที)

2.2 กิจกรรมที่มารดาต้องปฏิบัติทุกครั้งที่ทารกตื่นตลอดทั้งวัน คือ ทุกครั้งที่ทารกตื่นให้มารดาตบหน้าท้องเบา ๆ ตรงตำแหน่งที่รู้สึกว่าการก้นมากกระทบ

การวิจัยครั้งนี้ได้ดัดแปลงโปรแกรมของชัยรัตน์ (Chairat, 1990) โดยดัดวิธีการกระตุ้นประสาทสัมผัสด้านการทรงตัว และการเคลื่อนไหว ซึ่งแนะนำให้หญิงตั้งครรภ์นั่งเก้าอี้โยกออกเนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของการดำเนินชีวิตของหญิงไทยในชนบทและไม่สะดวกในการจัดหาสำหรับกลุ่มตัวอย่าง ส่วนการกระตุ้นประสาทสัมผัสด้านการมองเห็น ผู้ทรง

คุณวุฒิได้เสนอแนะให้ตัดออก เนื่องจากวิธีการกระตุ้นจะแนะนำให้มารดาใช้ไฝายส่องทารกในครรภ์ผ่านทางหน้าท้องนั้นยุ่งยากในทางปฏิบัติ และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อไฝายสำหรับกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ และวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ไม่เป็นธรรมชาติอาจเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างเท่าที่ควร ดังนั้นการกระตุ้นประสาทสัมผัสทารกในครรภ์ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีเพียง 2 ด้าน คือ ด้านการรับรู้สัมผัส และการได้ยิน

3. แบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมที่มารดาและทารกแสดงออกต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกของ โรเซอ (Reiser, 1981) เพื่อใช้ประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด

ลักษณะของแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกประกอบด้วย การสังเกตพฤติกรรมของมารดา และพฤติกรรมของบุตร โดยแบ่งเป็น 7 หมวด แต่ละหมวดจะมีข้อสังเกตย่อย 8 ข้อสังเกต คือ ด้านมารดา 4 ข้อ และด้านบุตร 4 ข้อ ดังรายละเอียดดังนี้

1. การอุ้มบุตร จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการอุ้มบุตรที่แตกต่างกันตั้งแต่อุ้มบุตรแบบลำตัว จนถึงการไม่ยอมอุ้มบุตร และพฤติกรรมของบุตรในขณะที่มารดาอุ้มตั้งแต่การชูกตัวแนบอมมารดา จนถึงการทำตัวเกร็งเมื่อมารดาอุ้ม

2. การสัมผัส จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการใช้ฝ่ามือสัมผัสส่วนต่าง ๆ ของบุตร จนถึงการใช้มือลูบไล้การสัมผัสบุตร และพฤติกรรมของบุตร ในขณะที่มารดาสัมผัส ตั้งแต่สุขสบายจนถึงร้องไห้เมื่อมารดาจับต้อง

3. การมอง จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการมองบุตรตั้งแต่มองสบตาบุตร จนถึงไม่มองบุตรเลย และพฤติกรรมของบุตรในการมองสบตามารดา มีตั้งแต่มองสบตามารดา จนถึงไม่มองมารดาเลย

4. การแสดงสีหน้า จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาทางสีหน้า โดยการยิ้ม หยอก ล้อบุตร จนถึงการแสดงสีหน้า ไม่มีความสุข และพฤติกรรมของบุตร มีตั้งแต่ยิ้มอย่างมีความสุข จนถึงแสดงสีหน้าไม่มีความสุข

5. การส่งเสียงและพูด จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการพูดคุยหยอกล้อกับบุตร จนถึงไม่พูดกับบุตรเลย และพฤติกรรมของบุตรมี ส่งเสียงอย่างมีความสุข จนถึงไม่ส่งเสียงใด ๆ

6. การให้นม จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาในการให้นมบุตรด้วยความพึงพอใจ และมีความสุข จนถึงการแสดงความตื่นเต้น ไม่สุขสงบ และพฤติกรรมของบุตรมีตั้งแต่แสดง

สีหน้าพอใจ มีความสุขระหว่างดูนม จนถึงการร้องไห้ไม่ยอมดูนม

7. ภายหลังการให้นม จะสังเกตพฤติกรรมของมารดาภายหลังการให้นมบุตรเสร็จ แล้ว ซึ่งแสดงออกถึงการมีความสุขภายหลังให้นมเสร็จ จนถึงมารดาแสดงความกระวนกระวาย ปั่นป่วนภายหลังให้นมบุตร และพฤติกรรมของบุตรภายหลังดูนมเสร็จ ดูมีความสุขและหลับสบาย จนถึงดูว่ายังกระวนกระวายปั่นป่วนภายหลังดูนมเสร็จ

การให้คะแนน แบบประเมินความผูกพันนี้จะแบ่งการให้คะแนนตามพฤติกรรมเป็น 4 ระดับคือ 4, 3, 2 และ 1 ตามรายชื่อพฤติกรรมที่สังเกตได้ (ภาคผนวก)

4. คู่มือโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ เป็นคู่มือที่ผู้วิจัยทำขึ้นประกอบการปฏิบัติตามโปรแกรมของกลุ่มทดลองที่บ้านทุกวัน ซึ่งประกอบด้วยการปฏิบัติตามโปรแกรม ส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ ด้านการสัมผัส ด้านได้ยิน และบทสนทนาสำหรับอ่านให้ทารกในครรภ์ ฟัง (ภาคผนวก)

การหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

การหาความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยนำโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ และแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาความตรงตามเนื้อหา จำนวน 7 ท่าน ประกอบด้วย

1. สูติแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทาง Infant Stimulation	1 ท่าน
2. กุมารแพทย์	1 ท่าน
3. อาจารย์พยาบาลเวชปฏิบัติทารกแรกเกิด	2 ท่าน
4. อาจารย์พยาบาลภาควิชาการพยาบาลสูติศาสตร์	1 ท่าน
5. อาจารย์พยาบาลภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก	1 ท่าน
6. พยาบาลผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านอนามัยแม่และเด็ก	1 ท่าน

หลังจากผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข ให้มีความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

การหาความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบประเมินความผูกพันระหว่างมารดาและทารกที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลอง ใช้กับกลุ่มมารดาและทารกที่มีลักษณะ เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 10 คน ที่แผนกหลังคลอด โรงพยาบาลแม่และเด็ก ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น โดยใช้ผู้สังเกต 2 คน ซึ่งได้รับการฝึกฝนจนสามารถ

สังเกตได้ผลใกล้เคียงกัน นำผลการสังเกตของทั้ง 2 คนมาคำนวณหาความเที่ยงของการสังเกตระหว่างผู้สังเกตการณ์ (Interobserver Reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของการสังเกตตามวิธีของ วิลเลียม เอ สก็อตต์ (William A.Scott) ดังนี้(วิลาวรรณ, 2534)

$$\text{สูตร } \Pi = \frac{P_o - P_e}{1 - P_e}$$

เมื่อ Π = ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของการสังเกต

P_o = ค่าความแตกต่างระหว่างค่า 1.0 กับผลรวมของสัดส่วนของความแตกต่างคะแนนระหว่างผู้สังเกตที่มีต่อเรื่องที่สังเกต

P_e = ผลรวมกำลังสองของค่าสัดส่วนคะแนนที่ได้จากการสังเกต ลักษณะสูงสุดกับค่าที่รองลงมา ซึ่งปรากฏแก่ผู้สังเกตคนใดคนหนึ่ง ในจำนวนผู้สังเกต 2 คน

ได้ค่าความเที่ยง 0.97

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขออนุญาตและแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยเข้าพบหัวหน้าแผนกฝากครรภ์ ห้องคลอดและหลังคลอด เพื่อชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยตลอดจนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ที่แผนกฝากครรภ์ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามคุณลักษณะประชากรที่กำหนด ได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 36 คน ผู้วิจัยพบกลุ่มทดลองแนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ และดำเนินการทดลองให้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันโดยให้คำแนะนำและชี้แจงวิธีการที่หญิงตั้งครรภ์ต้องปฏิบัติตามโปรแกรม ตลอดจนสาธิตวิธีการปฏิบัติให้หญิงตั้งครรภ์ดู พร้อมทั้งให้คู่มือโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์กลับไปอ่านและปฏิบัติที่บ้านทุกวันและผู้วิจัยติดตามผลการปฏิบัติตามโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

ของหญิงตั้งครรภ์ตามการนัดปกติของแผนกฝากครรภ์อย่างน้อย 3 ครั้ง ส่วนกลุ่มควบคุมจะไม่ได้
รับโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์

4. ผู้ช่วยวิจัย (การเตรียมผู้ช่วยวิจัยในภาคผนวก) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต
พฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกที่แผนกหลังคลอด ในวันที่ 2 หลังคลอด โดยใช้
เวลาในการสังเกตพฤติกรรมของมารดาและทารกขณะมีปฏิสัมพันธ์กัน 1 ชั่วโมง โดยถือเอา
พฤติกรรมที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในช่วงที่ทำการสังเกต

5. ให้คะแนนพฤติกรรมของมารดาและทารกตามที่กำหนดไว้ แล้วนำมาวิเคราะห์ทาง
สถิติต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่และร้อยละ
2. คะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด วิเคราะห์โดยค่าเฉลี่ยและ
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. เปรียบเทียบคะแนนความผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอดระหว่างกลุ่ม
ทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้สถิติ (t-test)